

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

CRIZE ȘI INSTABILITATE ÎN EUROPA

Autori: Alexandra Sarcinschi
Mihai Dinu

CUPRINS

CAPITOLUL 1 FOCARE DE CRIZĂ ȘI INSTABILITATE ÎN EUROPA.....	3
<i>1.1. Surse de instabilitate/crize ce se manifestă în spațiul/cadrul Uniunii Europene .</i>	<i>5</i>
<i>1.2. Surse de instabilitate/crize ce se manifestă în afara spațiului/cadrului Uniunii Europene.....</i>	<i>7</i>
CAPITOLUL 2 ROLUL ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE DE SECURITATE ÎN MENȚINEREA PĂCII ȘI STABILITĂȚII ÎN EUROPA.....	10
<i>2.1. Implicarea organizațiilor internaționale de securitate în crizele europene. Succinte studii de caz</i>	<i>11</i>
<i>2.2. Uniunea Europeană, Organizația Atlanticului de Nord și procesul de extindere. Provocări viitoare</i>	<i>16</i>
CAPITOLUL 3 PROGNOZE REFERITOARE LA VIITORUL EUROPEI.....	19
BIBLIOGRAFIE	21

CAPITOLUL 1 FOCARE DE CRIZĂ ȘI INSTABILITATE ÎN EUROPA

Transformările produse în mediul internațional de securitate în ultimul deceniu, cu precădere în ultima sa perioadă, au făcut ca toată atenția comunității internaționale să se îndrepte către clarificarea unei viziuni care să contribuie la o consolidare a păcii și securității mondiale, deci la reducerea stărilor conflictuale de orice natură, implicit, la reducerea, până la eliminare, acolo unde este posibil, a cauzelor ce le generează. Această viziune presupune, în esență, identificarea la scară globală a vulnerabilităților, a posibilelor riscuri și amenințări ce ar putea conduce la apariția unor surse de instabilitate sau agravarea unora deja existente. Un element important este însoțirea procesului de identificare a acestora de către analize care să permită crearea de instrumente necesare realizării practice a acestei viziuni, astfel încât să se obțină o stare de stabilitate solidă, la diferite niveluri (global, regional sau național) și să împiedice, totodată, apariția unor surse noi. Este de presupus că acest proces va căpăta anvergură, atât în dimensiunea sa spațială, cât și în cea temporală, implicând resurse, strategii multiple și acțiuni diversificate, în concordanță cu natura surselor majore de instabilitate.

Astfel, ne vom îndrepta atenția, pentru început, asupra surselor de instabilitate existente, dar și posibile, realizând o clasificare a acestora în funcție de natura lor, la nivel global, pentru ca apoi să ne concentrăm asupra spațiului european.

După natura și modul de manifestare, sursele de instabilitate își pot avea originea la nivel:

- economico-financiar ;
- politic;
- militar;
- social;
- cultural;
- de mediu.

Aceste niveluri reprezintă palierul clasic de desfășurare a competiției pentru resurse, în special cele energetice, a rivalităților etnice și religioase (care, nu de puține ori, generează conflicte violente de natură etnică, religioasă sau combinate, etnico-religioase, reușind chiar să transceadă granițele naționale, prin existența afinităților etnice sau religioase, și să creeze, astfel, instabilitate în zonele de graniță, apărând riscul de extindere a conflictului pe teritoriile mai multor state) sau a descompunerii statelor.

Acestora li s-au adăugat, în ultimele decenii, surse de instabilitate ce își au originea în fenomene ca:

- terorismul;
- proliferarea armelor și tehnologiilor pentru arme de distrugere în masă;

- traficul de arme și de droguri;
- imigrația ilegală.

Spre deosebire de cele care se manifestă în cadrul palierului clasic, acestea din urmă prezintă o caracteristică specială, dată de faptul că urmările lor nu sunt limitate la un nivel anume (de exemplu: politic, economic, social ș.a.), ele fiind resimțite la toate nivelurile acestui palier, ceea ce le face să fie considerate surse majore de instabilitate, cu repercusiuni atât asupra securității naționale, cât și a celei regionale și, implicit, globale (atentatele teroriste, de exemplu).

Date fiind obiectivele strategiei de securitate a României, cu accent pe integrarea euro-atlantică, am considerat necesar a ne îndrepta atenția asupra principalelor surse de instabilitate în Europa.

Ce ar putea destabiliza Europa în acest moment? Care este originea și natura surselor de instabilitate din Europa? Acestea sunt întrebările pe care le vom considera punctul de pornire în primul capitol al studiului de față.

O privire atentă asupra situației actuale ne dezvăluie că sursele de instabilitate de natură *militară*, la nivelul Europei, sunt în momentul actual extrem de reduse, aproape inexistente, nici un stat neavând interesul de a se confrunta cu arma în mână. Revendicările teritoriale, deși nu au dispărut complet – cazul fostei Federații Iugoslave – se mai fac auzite, rareori, dinspre grupări cu un puternic caracter extremist-naționalist, ceea ce ne face să afirmăm că există un grad ridicat de *stabilitate teritorială*. Polonia, Cehia, Ungaria, Slovacia, România sunt cazuri concrete. Deși au existat ipoteze asupra unei eventuale stări de instabilitate, capabilă de a genera o criză majoră în România, privind aspectele teritoriale – din cauza minorității maghiare, majoritară în sud-estul Transilvaniei, dinspre care s-ar putea emite idei separatiste – aceasta nu a apărut, unul dintre motive – pe lângă politica de largă deschidere privind minoritățile în România – a fost și faptul că teritoriile locuite de minoritatea maghiară nu se învecinează direct cu Ungaria. De asemenea, o situație specială se înregistrează în Bulgaria, unde minoritatea turcă, comasată în apropierea graniței cu Turcia, înregistrează o puternică creștere a ratei natalității.

Un domeniu care necesită o atenție sporită în perioada următoare este cel *economico-financiar*, dezechilibrul economic – încă existent între Vest și Est (în special în cazul statelor din fosta sferă de influență a URSS, printre care și România) – putând deveni o sursă de instabilitate ce ar putea duce la apariția unei crize de proporții în cadrul UE. Aceasta ar fi favorizată de faptul că partea răsăriteană a Europei a ieșit din Războiul Rece, caracterizată de o puternică instabilitate economică. Semnele de slăbiciune economică s-au făcut simțite, pe rând, în Polonia, Ungaria, România și Bulgaria, când angrenate în programele de pre-aderare, aceste state au înregistrat întârzieri economice semnificative, unele persistând până astăzi – cazul României și Bulgariei.

De asemenea, cunoscută fiind dependența Europei de resurse energetice externe, se cuvine amintită aici starea de instabilitate poate fi generată prin acțiunea combinată sau separată a unor agenți a căror natură poate varia, de la atacuri cu bombă până la atacuri cibernetice. Acestea pot afecta în mod negativ infrastructura, iar pentru că infrastructura, în cazul rețelelor de conducte ce transportă petrolul de la

sondă până la stațiile de desfacere, este extrem de vastă, o transformă într-o potențială țintă a unui adversar. Dependența crescută a Europei de resurse energetice externe, ar face ca asemenea atacuri la nivel de infrastructură să aibă două urmări principale: întreruperea fizică a procesului necesar asigurării fluxului energetic normal și fluctuații periculoase ale prețului acestor resurse. Prețul petrolului în special și cel al energiei în general sunt extrem de sensibile, orice posibil conflict putând genera o creștere excesivă a prețurilor, efectul fiind declanșarea unei crize, majore, în cazul unui sistem energetic precum cel european, care este nevoit să importe cea mai mare parte a energiei. Statisticile interne prevăd, în lipsa unor măsuri care să ducă la îmbunătățirea situației, că importul de energie va atinge în viitorul apropiat un prag de 70% din necesar, punctul nevralgic aflându-se la nivelul importurilor de petrol, care se vor situa la mai mult de 90% din necesar în următoarele două decenii.

Din punct de vedere al locului de manifestare a actualelor crize, sau de apariție a unor posibile surse de instabilitate, capabile de a genera crize la nivel european, putem avansa o nouă clasificare:

- *surse de instabilitate/crize ce se manifestă în spațiul/cadrul Uniunii Europene*
- *surse de instabilitate/crize ce se manifestă în afara spațiului/cadrului Uniunii Europene*

1.1. Surse de instabilitate/crize ce se manifestă în spațiul/cadrul Uniunii Europene

Ne vom opri în această secțiune asupra a două dintre crizele ce se manifestă în cadrul a două state membre ale Uniunii Europene: Spania („conflictul basc”) și Irlanda de Nord (conflict în care sunt implicați protestanții și catolicii, susținători ai unionismului respectiv ai naționalismului). Modul de gestionare al acestor crize și șansele de rezolvare pozitivă ale conflictelor ce le-au generat pot servi, în opinia noastră, drept „*lecții învățate*”, modele aplicabile și altor crize similare.

Faptul că Spania și Irlanda de Nord sunt membre ale Uniunii Europene nu a constituit singura rațiune de analiză a conflictelor desfășurate pe teritoriile acestora, ci, avem în plus, argumentul unor similarități mai mult decât sensibile, remarcate în modul lor de desfășurare.

Irlanda de Nord. Sunt deja cunoscute manifestările purtate de-a lungul secolelor de către nativii irlandezi împotriva conducerii britanice. Presiunile îndreptate asupra guvernului britanic de a acorda independența insulei au crescut continuu, până în anul 1921 când s-a obținut o independență limitată. Dar presiunile au persistat, în ideea instituirii unei autogovernări în Irlanda, presiuni ce au întâmpinat rezistența protestanților din nord, care doreau menținerea uniunii cu Marea Britanie. Temerile lor erau constituite de faptul că vor fi integrați într-o Irlandă majoritar catolică unde libertatea lor religioasă ar fi avut de suferit. Acestea i s-a adăugat și aceea că starea economiei în celelalte regiuni ale insulei se situa la un nivel precar în comparație cu regiunea din nord. Cei mai mulți dintre catolicii ce trăiau aici,

însă, doreau independența și o Irlandă unită. Conducerea britanică a hotărât ca insula să fie împărțită în două părți: cele șase ținuturi din nord să rămână unite cu Marea Britanie, iar celelalte douăzeci și șase să fie independente. Această decizie a declanșat conflictul între naționaliștii ce nu doreau divizarea insulei și cei care o agreau. La acel moment protestanții constituiau majoritatea de 2/3 din totalul regiunii, transformându-se din parte minoritară în parte majoritară. Declarația întâiului prim ministru al Irlandei de Nord, care afirma „*un parlament protestant pentru un popor protestant*” contrasta puternic cu starea de fapt din Republica Irlanda, care era în majoritate covârșitoare catolică, interpretarea ei având ca rezultat discriminarea catolicilor în ceea ce privește locuințele, locurile de muncă și reprezentarea politică. Unioniștii au început să domine în consiliile locale. Cauzele acestei discriminări au fost justificate de unioniști prin refuzul multor catolici de a coopera cu statul format, ceea ce însemna că existența noului stat era amenințată de o minoritate subversivă. Situația s-a stabilizat, în ultimii ani, printr-un proces de pace încheiat prin semnarea Acordului de la Belfast, pe 10 aprilie 1998. Dintre realizările notabile rezultate în urma încheierii acordului, menționăm formarea Parlamentului Irlandei de Nord, dar și anunțul IRA¹ din octombrie 2001 care iniția procesul de dezarmare. Momentan, procesul trece printr-o stare de criză, caracterizată drept periculoasă, rezultată din refuzul unioniștilor de a colabora la putere cu republicanii, în ciuda promisiunilor electorale emise, și din disensiunile asupra procesului de demilitarizare (retragerea trupelor britanice din Irlanda de Nord). Acestui motiv i se adaugă dorința Sinn Fein², de a i se acorda un statut egal cu al oricărui alt partid politic, fapt neagreat de guvernul irlandez, din cauza posibilelor legături cu grupuri de natură paramilitară a Sinn Fein.

Readoptarea sistemului democratic, după perioada de dictatură a generalului Franco, a avut printre urmări confruntarea **Spaniei** cu probleme a căror rezolvare anterioară nu fusese posibilă sau dorită. Între acestea, cea mai presantă era punerea în practică a autoguvernării, în sprijinul căreia milita cel mai fervent regiunea cunoscută drept Țara Bascilor. Ardența manifestărilor de sprijinire a degenerat în acțiuni violente inițiate de ETA³. Declarația de la Lizzara a constituit primul pas semnificativ în direcția rezolvării conflictului, semnându-se la 12 septembrie 1998, între guvern și reprezentanții a patru partide politice basce. În acest act se adoptă o metodologie de rezolvare a conflictului similară celei folosite în procesul de pace din Irlanda de Nord. Însă, punctele de vedere politice diferite s-au făcut din nou simțite. Bascii considerau problema drept una de dialog politic, reproșând guvernului lipsa unei agende politice care să contribuie la rezolvarea conflictului, iar guvernul, de cealaltă parte, considera că singurul mijloc de încheiere a procesului de pace ar fi fost predarea definitivă a ETA. Această divergență de opinii continuă să existe și în ziua de astăzi. Momentan, conflictul basc se află într-o perioadă de tranziție între sfârșitul unui ciclu de confruntări și începutul unui ciclu de rezolvare. Ca orice perioadă de tranziție către un proces de pace, este contradictoriu. Vechile moduri de manifestare nu au dispărut, cele noi nefiind încă bine dezvoltate. Societatea civilă, puternic

¹ Armata Republicană Irlandeză.

² Ramura politică a IRA.

³ Grup de stânga, naționalist, secular. Denumirea provine de la „Euskadi ta askatasuna” - „Patria Bască și Libertate”.

structurată, se exprimă în favoarea manifestărilor non-violente, a dialogului politic. De altfel, semnalul din partea populației poate fi observat cel mai bine prin compararea preferințelor electoratului. Dacă după alegerile din 1998, Batasuna⁴, brațul politic al ETA, deținea cel mai mare procentaj obținut vreodată, 15%, odată cu radicalizarea viziunii privind programul de autodeterminare basc, acest procentaj a scăzut brusc sub 10%. Tendința majoritară este de a convinge ETA de necesitatea renunțării la acțiuni violente, scăderea sprijinului acordat Batasunei demonstrând acest fapt, avertizând totodată că adepții metodelor radicale trebuie să împărtășească viziunea pașnică a majorității în ceea ce privește realizarea programului de autodeterminare basc, ori vor fi scoși de pe scena politică. În comparație cu alte conflicte similare, în acest caz există, deci, semnale că societatea este pregătită pentru un proces de pace pe care părțile implicate îl pot realiza cu o relativă ușurință. Însă, deocamdată, aceste elemente reprezintă un posibil viitor care trebuie să coexiste cu cele ale unui trecut încărcat de violență și lipsă de comunicare la nivel politic.

Există câțiva factori ce ne indică posibilitatea rezolvării pozitive a conflictului:

1. acceptarea ideii de dialog și dorința la nivel popular de încetare a violențelor;
2. procesul de pace din Irlanda de Nord care, fără îndoială, are efecte benefice asupra problemei basce.

Alăturarea celor două conflicte în analiză își găsește justificarea și într-una dintre strategiile ce trebuie urmate pentru soluționarea pozitivă a conflictului: găsirea unui cadru legal și politic convenabil unei comunități complexe din punct de vedere al expresiei și identității, asupra urmărilor violenței, relației dintre comunitate și teritoriu, problemelor legate de victime și a închisorii politice.

1.2. Surse de instabilitate/crize ce se manifestă în afara spațiului/cadrului Uniunii Europene

Principala amenințare la adresa stabilității Europei, din spațiul non-UE, rămâne zona ce poate fi etichetată drept „*călcâiul lui Ahile*”, din cauza considerării ei drept posibil punct generator al unei înlănțuriri de crize, cu implicații radiale (Serbia și Albania emit pretenții în problema Kosovo, etnia de origine albaneză în Macedonia, Ungaria își îndreaptă atenția către minoritatea maghiară din Voievodina, acestea sunt doar câteva exemple ce s-ar putea constitui în conflicte).

De curând ieșit dintr-o perioadă de frământări, spațiul balcanic resimte încă efectele acestora, tendința generală fiind, în momentul actual, de stabilizare la nivelul întregii regiuni, prin eforturile unite ale comunității internaționale, cu implicarea principalelor organizații de securitate europene și euro-atlantice. Se remarcă în această tendință câteva aspecte:

⁴ Această ramură a ETA a purtat mai multe nume de-a lungul timpului. Cunoscută inițial drept Herry Batasuna, își schimbă denumirea după alegerile din 1998 în Euskal Harritarrok.

- principalele instituții ale statelor trec prin procesul de reformă, dispariția vechilor instituții are loc în același timp cu stabilirea unui nou cadru instituțional compatibil cu cel al oricărei societăți democratice;
- cadrul legal suferă de asemenea transformări majore menite să asigure limitarea riscurilor de orice natură;
- din punct de vedere economic, se remarcă existența unor dificultăți capabile de a genera tensiuni la nivel societal.

Cu toate acestea, există încă factori ce pot duce la alterarea tendinței de stabilizare. După natura lor, aceștia pot fi de origine:

- istorică;
- politică;
- economică.

Factorii sunt generați, în principal, de existența a două viziuni diferite în acest spațiu. Prima este concretizată prin exprimarea sentimentelor naționaliste și apelul la istorie pentru a justifica nevoia de îndreptare a greșelilor politice sau sociale din trecut. Cea de-a doua viziune implică cooperarea, ce face apel la tragerea cortinei asupra trecutului, invocând nevoia de acțiuni și instituții de cooperare cum ar fi Inițiativa de Cooperare Sud-Est Europeană (SECI).

Viziunile naționaliste, ca și tensiunile etnico-religioase prezente în regiune, sunt exacerbate de lipsurile de natură economică. Din nefericire, un alt element care a contribuit la această stare de fapt a fost impunerea sancțiunilor survenite ca urmare a crizei iugoslave.

Dovada faptului că viziunea naționalistă se manifestă încă, favorizată în plus și de dese redesenări ale granițelor, este ilustrată elocvent de încercarea recentă de formare a unei Albanii Mari.

Este cunoscut faptul că etnia albaneză are o arie de răspândire vastă în regiune. Existența acestei etnii în Kosovo, Serbia, Muntenegru, Macedonia și Grecia a folosit drept suport pentru mișcările naționaliste (de tipul Armatei de Eliberare din Kosovo, sau Armatei de Eliberare Națională) în inițierea unor acțiuni violente, acțiuni justificate de dorința căpătării unor drepturi pentru etnicii albanezi.

În decursul anului 2003 manifestările militante în sprijinul ideii de formare a unei Albanii Mari au cunoscut o reînnoire prin apariția unei noi organizații, Armata Națională Albană (ANA), ale cărei obiective sunt îndreptate spre realizarea uniunii tuturor albanezilor într-un singur teritoriu. Organizația nu a căpătat suport popular masiv în nici o regiune locuită de albanezi (datorită faptului că, în fiecare dintre acestea, situația etnicilor albanezi este reglementată legal⁵, ceea ce a creat o stare care, deși fragilă, dispune de o oarecare stabilitate). Dar apariția ei pune în discuție o problemă majoră, și anume că în spațiul balcanic ar putea apărea o stare de conflict generată de ambiții naționaliste precum: „Albania Mare”, „Croația Mare”, „Serbia Mare”. Sau, poate, apariția unei asemenea mișcări este încurajată de viitorul statut, încă nereglementat, al provinciei Kosovo. În fiecare dintre aceste două cazuri ne confruntăm, nu cu apariția unor surse de instabilitate ci, mai grav, cu agravarea stării

⁵ Acordul de la Ohrid – în cazul albanezilor din Macedonia.

de instabilitate. O scurtă privire asupra hărții ne îndreptățește să afirmăm acest lucru. În Albania se găsesc 3 milioane de albanezi, în Kosovo 90% din populație este constituită de etnici albanezi, Macedonia înglobează alte 500.000 în vest la granița cu Albania și Kosovo, în Muntenegru se află 60.000 de albanezi și peste 60.000, în sudul Serbiei. Comunități albaneze există și în Grecia, Italia, Bulgaria și Turcia.

Etnicii albanezi aparțin a două grupuri diferite cu dialecte și structuri sociale distincte: Ghegi și Tosci. Majoritatea este constituită de grupul Gheg care, din punct de vedere religios, este alcătuit îndeosebi din musulmani, numai 10% fiind romano-catolici. Dintre Tosci musulmani sunt mai puțin de 80%, ceilalți 20% fiind ortodocși⁶. Existența acestor două diviziuni în rândul etniei albaneze prezintă o importanță semnificativă, putându-se constitui în funcție de situație, un factor inhibitor sau, ceea ce nu ar fi de dorit, factor generator de conflict, pentru că factorul religios, asociat celui etnic, a constituit deseori motivul a numeroase disensiuni în Balcani, spațiu de confluență a creștinismului ortodox și catolic cu islamul. Un motiv ar fi acela că deși națiunile sunt bine constituite, cu puternice conștiințe naționale, religia reprezintă un element important de definire al națiunilor. În general, ierarhiile religioase respectă normele de funcționare ale statului modern. Curente „*fundamentaliste*” se întâlnesc în grupurile musulmane albaneze din zonele ce au aparținut RSF Iugoslavia – cu legături în Iran, Arabia Saudită, Libia, Turcia – precum și în spațiile ortodoxe – Republica Srpska. Contradicțiile naționale, politice și economice din fostul spațiu iugoslav au determinat, în principal, crizele și conflictele armate din perioada anilor '90; factorul religios le-a stimulat și exacerbat, însă, de cele mai multe ori.

O posibilă sursă de instabilitate ar putea fi reprezentată de fundamentalistii islamici ce adoptă o atitudine „*duplicitară*”: pe de o parte, acceptă temporar inițiativele SUA și NATO în Bosnia-Herțegovina, Kosovo și Macedonia; pe de altă parte, se manifestă tendința de formare a unui „*nucleu de putere*” islamic în Balcani, ce ar putea fi opus Occidentului. Plasarea acestui „*nucleu*” (Albania, Sandjeak, vestul Macedoniei, Kosovo, zone din Bosnia-Herțegovina) în spațiul de securitate NATO, într-o regiune aflată la „frontiera” UE (spațiu populat cu milioane de musulmani), într-o regiune „supraîncărcată” de tensiuni și contradicții interetnice și religioase, poate genera periculoase amenințări la adresa securității euro-atlantice. În mod concret, grupări fundamentaliste – susținute de grupări similare din Orientul Mijlociu – și-au făcut simțită prezența în Albania și Kosovo, în zone cu o puternică prezență a clerului și școlilor islamice, cu dificultăți economice și cu o rată explozivă a natalității.

⁶ Cifrele sunt cele oficiale rezultate din recensământul de la sfârșitul anului 2003 (1 decembrie).

CAPITOLUL 2

ROLUL ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE DE SECURITATE ÎN MENTINEREA PĂCII ȘI STABILITĂȚII ÎN EUROPA

În noua ordine mondială stabilită după încheierea Războiului Rece, specialiștii au sugerat că este necesară îndeplinirea a șase obiective:

- furnizarea către toate statele a garanțiilor împotriva unei agresiuni externe;
- furnizarea mijloacelor de protecție a drepturilor minorităților și a grupurilor etnice în interiorul statelor;
- crearea unui mecanism pentru rezolvarea conflictelor regionale fără acțiunea unilaterală a marilor puteri;
- angajamentul marilor puteri de a nu sprijini militar conflictele dintre alte națiuni sau dintre facțiuni politice din cadrul aceleiași națiuni;
- creșterea fluxului de asistență tehnică și financiară către țările în curs de dezvoltare, cu scopul accelerării procesului de tranziție economică și socială;
- conservarea mediului global ca bază a dezvoltării susținute a tuturor.

Realizarea acestor scopuri depinde în mare măsură de activitatea organizațiilor internaționale de securitate, însă numărul acestora este deosebit de mare la nivel global astfel încât este dificil de stabilit rolul concret pe care îl joacă (între anii 1945-1949 existau aproximativ 100 astfel de organizații, iar în ultimii ani se estimează existența unui număr de patru ori mai mare). Din acest motiv, poate fi stabilită o listă de criterii aplicabile organizațiilor de securitate ce simplifică analiza:

1. sunt create pe baza acordurilor dintre state;
2. sunt un instrument de cooperare voluntară;
3. au un caracter permanent;
4. sarcinile acestora sunt orientate către: prevenirea conflictelor; lupta împotriva terorismului; rezolvarea pașnică a disputelor; activități de menținere a păcii; acțiuni umanitare; sprijinirea reconstrucției politice, economice și sociale a părților implicate în conflict etc.

Folosind aceste criterii de selecție, se observă că, în Europa, cele mai importante organizații internaționale care activează sau au activat în trecutul apropiat sunt: Organizația Națiunilor Unite (ONU), Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), Uniunea Europeană (UE), Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est și fosta Uniune a Europei Occidentale (WEU).

În Europa post-Război Rece, configurarea soluțiilor pentru menținerea păcii și stabilității reprezintă o misiune nu tocmai ușoară. Chiar și înainte de momentul căderii Zidului Berlinului, la începutul secolului trecut, Europa a fost nevoită să se confrunte cu situații de criză ce au vizat atât teritoriul național al statelor implicate, cât și lupta pentru alte spații. De la criza dintre Franța și Germania, generată de

dorința de cedare a unor teritorii din Maroc (1906), atentatul de la Sarajevo (1914) ce a dus la un război generalizat în Europa și în lume, insurecția ungară (1956) și până la conflictele din Balcani din anii '90, soluțiile ce au fost aplicate situațiilor de criză au variat de la caz la caz, iar rolul organizațiilor internaționale de securitate în rezolvarea acestor situații s-a stabilizat abia în ultima perioadă. Cele mai concludente exemple sunt cele din Bosnia și Kosovo, în care instituțiile și organizațiile de securitate au conlucrat pentru a preveni escaladarea conflictelor¹.

2.1. Implicarea organizațiilor internaționale de securitate în crizele europene. Succinte studii de caz

Pornind de la ONU, al cărui instrument, rezoluția, autorizează acțiunile destinate stopării crizelor și conflictelor, fiecare organizație și instituție de securitate deține mijloace specifice pentru astfel de situații.

Anul 1991 este cel care marchează transformarea crizei din Iugoslavia într-un conflict deschis. ONU a făcut eforturi remarcabile pentru a rezolva conflictul și, în septembrie 1991, prin Rezoluția nr. 713 a Consiliului de Securitate, impune un embargou complet și general asupra armelor în Fosta Iugoslavie. Urmează Rezoluția nr. 749 (aprilie 1992) ce autorizează desfășurarea Forței ONU de Protecție (UNPROFOR). Acesta a fost începutul unei perioade de peste patru ani de activități militare ale ONU în fosta Iugoslavie cu scopul încetării focului și furnizării de ajutor umanitar populației. Aceste activități au inclus: UNPROFOR, Operațiunea „Provide Promise” (ajutor umanitar furnizat pe calea aerului), Forța de Desfășurare Preventivă a ONU în Macedonia (UNPREDEP), Administrația de Tranziție a ONU pentru Slovenia de Est (UNTAES) și Organizația ONU pentru Reinstaurarea Încrederii în Croația (UNCRO).

În Bosnia nu a acționat numai ONU, ci și NATO, UEO și OSCE.

Analiza documentelor politice² relevă faptul că bazele politice pentru rolul NATO în Fosta Iugoslavie au fost stabilite în iunie 1992, când miniștrii de Externe ai NATO au anunțat că sunt gata să sprijine activitățile de menținere a păcii sub egida Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), redenumită OSCE. În decembrie 1992, miniștrii de Externe ai NATO au declarat că sunt pregătiți să sprijine operațiunile UNPROFOR sub autoritatea ONU. Alianța a inițiat o serie de operații maritime de către forțele navale ale NATO, în conjuncție cu UEO pentru a monitoriza și a aplica embargoul ONU în Marea Adriatică (Operațiunea „Sharp Guard”). Forțele aeriene ale NATO au fost desfășurate cu scopul monitorizării și aplicării interdicției de zbor ONU asupra Bosniei-Herțegovina (Operația „Deny Flight”). De asemenea, NATO a furnizat și sprijin aerian pentru UNPROFOR în

¹ Capitolul 2 al studiului de față nu dorește realizarea unei treceri în revistă a documentelor, scopurilor și instrumentelor ce stau la baza activității organizațiilor internaționale de securitate, ci de a analiza aplicarea acestora în cazuri concrete. Pentru detalii privitoare la aceste aspecte pot fi consultate următoarele site-uri: www.nato.int; europa.eu.int; www.un.org; www.osce.org; www.stabilitypact.org; www.secinet.org.

² Command and Control Research Program, *Lessons from Bosnia*, National Defense University, SUA, 2000.

cursul desfășurării sale de trupe în Croația și Bosnia, iar ca răspuns la atacurile sârbe cu mitraliere în Sarajevo, NATO a lansat o serie de lovituri aeriene împotriva sârbilor bosniaci (Operațiunea „Deliberate Force”).

În plus față de participarea la Operațiunea „Sharp Guard”, Uniunea Europei Occidentale a condus două operații în Fosta Iugoslavie: una pe Dunăre și una în Mostar, Bosnia. Operația UEO pe Dunăre a oferit suport logistic pentru embargoul ONU. În ansamblu, mai mult de 300 de ofițeri de poliție și vamali și 11 patrulare navale au fost activați/activate în astfel de activitățile pe Dunăre. Coordonarea strânsă a fost menținută de statele riverane Bulgaria, România și Ungaria (parteneri asociați la UEO), iar Centrul pentru Coordonare și Sprijin a fost plasat la Calafat, România. Începând cu iulie 1994, UEO a asistat și Uniunea Europeană în administrarea orașului Mostar prin înființarea Forței Unite de Poliție (Unified Police Force), ce a fost condusă la nivel întrunit de croații și musulmanii din Bosnia-Herțegovina și de către ofițerii de poliție desfășurați de țările UEO.

Se observă că fiecare dintre aceste organizații de securitate acționează în strânsă cooperare cu cele implicate în teatrul de operații, fără a altera voința politică specifică și fără a eluda normele internaționale. Astfel, NATO a demonstrat că poate fi flexibilă și adaptabilă, iar cu o ghidare politică clară, partea militară poate realiza cu succes sarcinile ce i s-au dat de către autoritatea politică. Succesul desfășurării IFOR ține nu numai de presiunea opiniei publice de a lua măsuri vis-à-vis de masacrul din țară și oportunitatea de a realiza un acord permanent oferit de Acordul de Pace de la Dayton, ci și de structura militară și politică eficientă a celorlalte organizații.

Studiind evenimentele desfășurate în cadrul operațiilor NATO și cele ulterioare, se poate afirma că prima operație a Alianței în afara spațiului său a fost un succes militar, dar au existat o serie de probleme-cheie cărora IFOR a trebuit să se adreseze pentru a preveni producerea lor:

- în primul rând, Acordul de la Dayton nu a desemnat o singură autoritate care să sincronizeze aspectele militare, politice, economice și umanitare ale misiunii. Aranjamentele ad-hoc au fost folosite inițial pentru a facilita colaborarea și cooperarea, iar acordurile formale au fost introduse mai târziu;

- activitățile civil-militare în sprijinul operațiilor de pace au fost noi pentru NATO. Nu a existat o viziune comună a comandanților și a personalului la toate nivelurile IFOR asupra capacităților, rolurilor și misiunilor, în special cele ale CIMIC. În plus, aspectul civil-militar nu a primit suficientă atenție în timpul planificării și fazei inițiale de execuție din cauza accentuărilor grave ale itemilor de impunere militară a Acordului de la Dayton și a protecției forței;

- operația a fost solicitată la momentul când NATO și țările își reduceau structura de forțe. Statele nemembre și cele PfP, dar și Federația Rusă au fost implicate cu NATO într-o operație reală pentru prima dată, în condițiile în care nu exista o experiență anterioară similară. Operația nu numai că a fost prima în afara zonei Alianței, ci prima operație terestră majoră. NATO a preluat-o de la ONU și alte structuri de menținere a păcii ceea ce a dat naștere la câteva probleme. Prevenirea ostilităților a fost o preocupare majoră din cauza fragilității aranjamentelor de pace din Bosnia. Au existat și probleme morale asociate cu desfășurarea trupelor în

perioada Crăciunului. Din aceste motive, nu a trebuit să fie subestimat gradul de dificultate cu care s-au confruntat națiunile și Alianța în întregul proces de pregătire și desfășurare de trupe în Bosnia.

În Bosnia, mijloacele diplomației preventive și desfășurării preventive de forțe internaționale nu au fost folosite în totalitate înainte de escaladarea conflictului, implicarea ONU fiind graduală, în timp ce, în Macedonia, au fost desfășurate preventiv trupe de menținere a păcii la granițele cu Albania și Serbia în baza Rezoluției nr. 795 a Consiliului de Securitate. Mandatul viza monitorizarea și raportarea situațiilor critice care ar putea afecta stabilitatea Macedoniei. De asemenea, OSCE (CSCE în acea perioadă) s-a implicat, folosind două dintre mecanismele sale de prevenire a conflictelor: stabilirea unei misiuni permanente la Skopje și analiza periodică a situației de către Înaltul Comisar pe Probleme de Minorități Naționale. În prezent, Uniunea Europeană a preluat de la NATO operația „Amber Fox”, punând bazele unui important proces de cooperare în interesul păcii și stabilității în Europa.

Acțiunile preventive ce au avut loc în Macedonia au arătat că, deși nu a existat nici un conflict violent, un număr de actori internaționali au asistat la implementarea unei abordări non-violente a managementului conflictului. Aceasta a implicat nu numai organizații internaționale și regionale, ci și ONG-uri.

În cazul Kosovo³, operațiile NATO în Balcani au fost inițiate ca misiuni de impunere a păcii alături de desfășurarea IFOR în Bosnia, în decembrie 1995, dar, încă din primele etape, s-au transformat rapid în misiune de menținere a păcii. Odată cu desfășurarea Forței de Stabilizare (SFOR), în decembrie 1996, și transferarea autorității de la IFOR la aceasta, operația militară a continuat, în principal, ca misiune de menținere a păcii. În timp, activitățile SFOR s-au schimbat, devenind o operație de cooperare între civili și militari.

În această criză s-au implicat, în principal, ONU, OSCE și NATO. Comunitatea internațională a devenit preocupată de escaladarea conflictului, consecințele umanitare și riscul întinderii în țările vecine. Amenințarea loviturilor aeriene NATO, de la sfârșitul anului 1998, l-a determinat pe președintele Milosevic să fie de acord cu cooperarea și încheierea violențelor. Rezoluția 1199 a Consiliului de Securitate al ONU a stabilit limitele numerice ale forțelor sârbe în Kosovo și scopul operațiilor acestora, iar Rezoluția 1203 a aprobat două misiuni care să observe respectarea încetării focului. OSCE a desemnat și a desfășurat în Kosovo Misiunea de Verificare (KVM) pentru a observa îndeplinirea pe teren a sarcinilor și instalarea NATO și a implementat o misiune de supraveghere aeriană – Operația SUA „Eagle Eye”. În sprijinul OSCE, NATO a desfășurat Allied Rapid Reaction Corps (ARRC) în Macedonia pentru a asista la evacuarea de urgență a membrilor KVM dacă noul conflict i-ar fi pus în pericol. SUA deja aveau trupe în Macedonia în sprijinul operației ONU care monitoriza granița sârbă, operație pe care au și preluat-o. Noua misiune a fost să mențină infrastructura americană în Macedonia, ce ar fi fost

³ Command and Control Research Program, *Lessons from Kosovo: KFOR Experience*, National Defence University, SUA, 2002.

necesară ca zonă logistică pentru susținerea de către SUA a desfășurării conduse de NATO în Kosovo.

La 28 mai 1998, Consiliul Nord-Atlantic, întrunit la nivel de miniștri de Externe, a stabilit două obiective majore referitoare la criza din Kosovo:

1. sprijinul pentru rezolvarea pașnică a crizei prin contribuția la răspunsul comunității internaționale;
2. promovarea stabilității și securității în țările vecine, în special în Albania și Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei.

În ciuda eforturilor ONU și NATO, conflictul din Kosovo a reizbucnit la începutul anului 1999. Eforturile de mediere internațională din februarie și martie de la Rambouillet au eșuat. La 20 martie, a devenit evidentă necesitatea retragerii KVM din Kosovo, în Macedonia. După eforturi diplomatice de ultim moment, Secretarul General al NATO a dat ordin de executare a loviturilor aeriene. După 11 săptămâni de bombardamente aeriene în Serbia și Kosovo, operația aeriană a fost suspendată, iar NATO a desfășurat în teatru Forța Kosovo (KFOR) cu scopul restabilirii păcii. La sfârșitul anului 2003, ONU a anunțat că acordarea statutului final al provinciei Kosovo va fi făcută nu mai târziu de mijlocul anului 2005, după îndeplinirea condițiilor necesare. Cu toate acestea, violențele între sârbi și albanezi sunt reluate în martie 2004, iar KFOR intră în stare de alertă, deși calmul pare a fi restabilit în prezent. Aceste evenimente recente au determinat guvernul de la Belgrad să afirme că este necesar ca Uniunea Statală Serbia-Muntenegru să adere de urgență la Parteneriatul pentru Pace, cu scopul facilitării reglementării eficiente a crizei din Kosovo.

Realizând o comparație între aceste două conflicte, reiese faptul că viziunea comunității internaționale asupra conflictului din Bosnia este diferită în comparație cu cea din Kosovo. Luptele din Kosovo ar fi putut implica Albania și Muntenegru pentru a fractura Macedonia și, posibil, ar fi implicat Grecia și Turcia. De aceea, a devenit necesară acordarea unei mai mari atenții asupra Kosovo, decât asupra Bosniei. Câteva bombardamente NATO l-au determinat pe Milosevic să vină la masa negocierilor în cazul Bosniei în 1995, dar această abordare nu a fost valabilă și pentru Kosovo. Capitularea sârbă a venit după câteva luni de bombardamente devastatoare ce au inclus nu numai Kosovo, ci și Serbia. În Bosnia, politica NATO a fost în armonie cu scopul statului bosniac: securitate și independență pentru o democrație multietnică. În Kosovo, politica NATO nu a corespuns nici cu cea a moderaților și nici cu cea a militanților albanezi care cereau nu restabilirea autonomiei, ci independența. Ca rezultat, aliații europeni și NATO au fost întrucâtva ezitanți în intervenția militară fără o rezoluție ONU permisivă.

Pentru Kosovo, Rezoluția 1244 a furnizat mandatul politic ce includea un rol important pentru forța de securitate internațională. Aceasta detaliază relația strânsă de care era nevoie între autoritățile civile (Misiunea Administrativă Interimară ONU în Kosovo - UNMIK) și autoritățile militare (KFOR). Rezoluția stabilea că Reprezentantul Special al Secretarului General trebuie să lucreze cu KFOR pentru a asigura ca ambele entități să opereze pentru îndeplinirea aceluiași scopuri într-o manieră mutuală. Comandantul KFOR a arătat clar că succesul misiunii sale depinde de succesul UNMIK.

Spre deosebire de Bosnia, unde Franța și Marea Britanie erau deja la fața locului ca parte a ONU, în Kosovo nu au existat forțe aliate și nici o infrastructură care să sprijine desfășurarea. Națiunile NATO au construit nivelurile de forță KFOR în Macedonia în anticiparea unei posibile desfășurări.

Cazul Kosovo a redeschis discuțiile referitoare la capacitățile și tehnologiile de care dispun Statele Unite ale Americii în comparație cu celelalte state membre NATO. Conform declarațiilor generalului Wesley Clark⁴, cheltuielile scăzute pentru apărare ale statelor europene membre NATO și natura preponderent statică a structurii lor de forțe determină reanalizarea rolurilor pe care acestea le au în cadrul Alianței.

În ceea ce privește activitatea Uniunii Europene în Europa de Sud-Est, scopul fundamental al acesteia este extinderea zonei de pace, stabilitate și securitate realizate de membrii Uniunii. În ultimii zece ani, UE a furnizat în zonă un important ajutor de natură financiară, prin intermediul programelor specifice (peste 850 milioane euro), dar și de natură militară. De exemplu:

- în Kosovo, aproximativ 80% din totalul forței este reprezentat de militarii și poliția civilă a statelor membre UE;
- în Macedonia, din martie 2003, conform Acordului de Securitate semnat de NATO și UE, Uniunea preia Operația „Amber Fox”;
- din anul 2004, UE va prelua responsabilitățile de menținere a păcii în Bosnia;
- se preconizează ca viitoarea capacitate militară europeană să fie folosită și în Africa, unde forțele americane nu pot fi desfășurate la scară mare, iar NATO intervine cu greutate.

Cadrul în care UE abordează relațiile cu Europa de Sud-Est este reprezentat de Procesul de Stabilizare și Asociere, destinat încurajării și sprijinului procesului de reforme interne din statele regiunii și a cărui finalitate este oferirea posibilității integrării depline în Uniune. Mai mult, țărilor care au realizat un progres evident în termeni de reformă politică, economică și administrativă li se oferă o relație contractuală formală cu UE, ce ia forma Acordului de Stabilizare și Asociere (până la sfârșitul anului 2003, acesta a fost semnat de Croația și Macedonia).

Totuși, soluția cea mai eficientă este ca atât UE, cât și NATO să rămână angajate în Balcani deoarece, în ciuda progreselor recente, situația este instabilă. Într-adevăr, multe dintre misiunile Alianței din Bosnia pot fi realizate mai bine de către forțele polițienești aflate sub mandat UE, iar NATO își poate reduce prezența militară în zonă. Totuși potențialul crescut de instabilitate necesită o astfel de prezență consistentă (cazul Kosovo).

⁴ Clark, Wesley, *Waging Modern War*, New York: Public Affairs, 2001.

2.2. Uniunea Europeană, Organizația Atlanticului de Nord și procesul de extindere. Provocări viitoare

Europa este subiectul unei noi transformări determinată de extinderea UE și NATO pe continent. După Summit-ul UE de la Copenhaga (2002) și cel NATO de la Praga (2002), ambele organizații vor avea un număr mai mare de membri (25 și, respectiv, 26), iar 19 din cele 25 de state membre UE vor fi și membre NATO. Analizii⁵ consideră că pe măsură ce va exista mai puțină diversitate în afara UE și NATO, cu atât mai multă diversitate va fi în cadrul lor. În plus, Summit-ul UE-Balcani de la Tesalonik (iunie 2003) a reafirmat dorința statelor din zonă de a fi integrate în Uniune în următorii zece ani, în timp ce Uniunea Statală Serbia-Munte negru și Bosnia-Herțegovina doresc să adere la Parteneriatul pentru Pace până la sfârșitul anului 2004.

În partea de sud-est a Europei, Slovenia, România și Bulgaria au afirmat că extinderea NATO spre Balcanii de Vest este esențială pentru stabilitatea regiunii și au evidențiat rolul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. În același timp, Carta Adriatică, creată după modelul Cartei Baltice (1997), a fost propusă Albaniei, Croației și Macedoniei ca o compensație pentru neintrarea în al doilea val de integrare. Aceasta încurajează consultațiile și cooperarea pe probleme de securitate între statele participante în vederea înscrierii într-un al treilea val de integrare. În plus, Slovenia a sugerat că poate prelua din responsabilitățile Greciei și Italiei în promovarea securității în Balcanii de Vest, în special în fosta Iugoslavie, și susține integrarea în UE a acestor state.

Dinamica ultimilor ani (procesul de extindere a NATO și UE, războiul din Irak) a ilustrat tensiunile existente în Europa (Franța, Germania și Rusia s-au opus intervenției SUA în Irak, fără o a doua rezoluție a Consiliului de Securitate al ONU). Problemele ce au decurs din această confruntare între Franța, Germania și Rusia, pe de o parte, și SUA și Marea Britanie, pe de altă parte, evidențiază nevoia de a răspunde unor pericole ce planează asupra Uniunii Europene, printre care și necunoașterea de către populația țărilor membre a rolului pe care UE îl joacă în lume în probleme de securitate. Această problemă poate avea un impact negativ asupra politicilor de apărare și securitate ale statelor din regiunea euro-atlantică, în special asupra noilor membri NATO și UE.

În afara dezacordurilor din interiorul Uniunii Europene, există probleme asemănătoare și în cadrul relațiilor dintre SUA și Europa. Asemenea dezacorduri își au rădăcinile într-o varietate de motive: de la tendințele protecționiste la abordări legislative și filosofii diferite. Uniunea Europeană are viziuni diferite de SUA asupra următoarelor aspecte:

- cooperarea în probleme de apărare militară a statelor ce dețin atât statutul de membru NATO, cât și cel de membru UE;

⁵ Bath, Judy; Dov Lynch; Antonio Missiroli; Martin Ortega și Dimitrios Traintaphyllon, *Partners and Neighbours: a CFSP for a Wider Europe*, Chaillot Paper 64, 2003.

- zidul de securitate dintre Israel și Palestina, susținut de SUA și dezaprobat de UE;
- intervenția coaliției condusă de SUA în Irak, cu care unele state europene nu au fost de acord;
- Curtea Internațională de Justiție, față de care americanii doresc protecție totală (SUA nu sunt o parte în Tratatul CIJ);
- liberalizarea și reforma comerțului cu produse agricole, unde SUA doresc limitarea reformei Politicii Comune Agricole.

Cu toate că procesul de unificare europeană poate fi afectat, aceasta nu înseamnă că mediul internațional de securitate este influențat negativ de dezacordurile dintre UE și SUA, ci, din contră, cele mai importante probleme întrunesc acordul ambelor entități: neproliferarea armelor de distrugere în masă, menținerea păcii în Balcani, lupta împotriva terorismului, reconstrucția democratică în Irak și Afganistan, restabilirea păcii între israelieni și palestinieni.

O problemă importantă de pe agenda de securitate a Uniunii este cea a apărării europene. La Summit-ul de la Bruxelles (12-13 decembrie 2003) a fost adoptată propunerea referitoare la crearea, în 2004, a unei structuri militare de planificare a operațiilor autonome ale UE – un „nucleu militar” la nivel european care să poată coordona operații militare independent de NATO. Se apreciază că viitorul rol european în conducerea operațiilor militare, în special cele de pace, va fi coordonat de Franța, Germania și Marea Britanie, rolul Statelor Unite ale Americii în Europa fiind puternic influențat de percepția accentuată a unilateralismului american, de divergențele politice dintre SUA și aliații europeni referitoare la cele mai importante probleme de securitate și de realizările europene în sensul dezvoltării unei capacități militare. În același timp, Politica Europeană de Securitate și Apărare (ESDP) a intrat într-o fază de așteptare, însă este posibil să ia amploare pe măsură ce UE se dezvoltă. Dezbaterile actuale încearcă să stabilească dacă Uniunea va deveni un partener sau un competitor al SUA. Deși parteneriatul este varianta adoptată de UE, unele state membre, precum Franța, par să vadă această organizație ca o contrapondere la SUA, ceea ce ar exacerba tensiunile existente între cele două continente. Mai mult, în cazul Europei Centrale și de Est, procesul de integrare poate afecta definitivarea unei Politici Europene de Securitate și Apărare autonomă. Cu toate că aceste țări nu doresc ca ESDP să slăbească legătura transatlantică, mulți dintre oficialii central-europeni se tem că vor fi „obligați” să aleagă între Europa și SUA (vezi cazul Poloniei, care este privită de unii lideri ai UE drept „calul troian” al SUA în Europa). În realitate, în declarațiile oficiale, tendința este ca statutul de membru al UE să fie promovat ca modalitate de întărire a atitudinii pozitive față de NATO, îngreunând dezvoltarea unei contraponderi europene la SUA.

În ansamblu, pot fi sintetizate câteva provocări viitoare:

- extinderea flagelului terorist în Europa și intensificarea luptei împotriva sa;
- accentuarea rolului organizațiilor internaționale de securitate în menținerea ordinii mondiale prin prevenirea conflictelor și managementul crizelor și mai puțin prin controlul armamentului. Diplomația preventivă a devenit deja un program politic pentru ONU și OSCE și, chiar dacă această măsură nu are

- întotdeauna efectul scontat, ea ajută la moderarea confruntării politice dintre țări sau populații înainte de a se produce violențe sau conflicte armate;
- sprijinul pentru continuarea, consolidarea și finalizarea tranzițiilor democratice în țările central și est europene și în țările baltice, ale căror agende de securitate sunt în schimbare;
 - continuarea modernizării forțelor armate pentru a deveni pe deplin interoperabile cu cele ale NATO;
 - crearea unei strategii de sprijinire a evoluției democratice și a integrării în structurile euro-atlantice pentru Ucraina, în condițiile în care nu există un consens intern în privința integrării în NATO;
 - includerea Rusiei într-un cadru de securitate european și euro-atlantic mai larg, ținând seama de două aspecte esențiale: în primul rând, elita politică rusă nu a ajuns la un acord clar în privința tipului dorit de relație cu NATO, iar în al doilea rând, Rusia și Occidentul sunt în dezacord asupra unor probleme deosebit de importante, precum Irakul, Iranul și Cecenia. Atitudinea Rusiei vis-à-vis de ESDP pare a se fi îmbunătățit în ultimii ani, însă, pe viitor, va putea fi influențată atât de capacitatea Europei de a realiza un consens stabil în cadrul ei (vezi disensiunile create de criza din Irak), cât și de dezvoltarea unei capacități de apărare serioase. Rusia nu va lua în serios ESDP dacă UE nu va dezvolta o politică de apărare coerentă și va acorda prioritate relației cu NATO;
 - necesitatea unei abordări coerente și comprehensive a relațiilor dintre statele membre NATO și UE și statele din Caucaz, în condițiile în care Georgia și-a manifestat dorința de a-și depune candidatura pentru statutul de membru al Alianței Nord-Atlantice;
 - nevoia ca țările candidate la UE și/sau NATO să îndeplinească efectiv obligațiile și responsabilitățile ce decurg din statutul de membru;
 - discrepanțele de natură economică și socială dintre țările Europei de Vest și cele ale Europei Răsăritene;
 - divergențele de natură politică dintre statele Europei (cazul războiului din Irak), ce pot cauza disfuncționalități în arhitectura decizională a organizațiilor internaționale de securitate;
 - potențiale probleme în formularea politicii externe și de securitate între partenerii tradiționali regionali și vecini;
 - prezența trupelor militare americane în Balcani, mai mult decât în statele baltice, poate avea un impact puternic asupra politicilor de securitate din regiune;
 - existența a două procese latente ce pot submina integrarea statelor: pe de o parte, din punct de vedere birocratic, instituțional și politic, percepția negativă a scăderii numărului forțelor armate, iar pe de altă parte, apariția unor costuri ascunse pentru NATO, ce țin de menținerea moralului trupelor, rotația acestora etc.;
 - sporirea dificultăților decizionale ce decurg din lărgirea Uniunii Europene și neadoptarea Constituției;

- divergențele dintre UE și SUA (privită ca partener strategic în cadrul NATO) a căror frecvență este destul de ridicată, pot avea efecte negative asupra procesului de unificare a Europei. Această posibilitate poate fi favorizată de scindarea paradigmei Europei Unite în două paradigme aparent antagoniste - Vechea Europă și Noua Europă – ceea ce ar duce la adâncirea dezechilibrelor economice și sociale deja existente între Europa Occidentală și Europa Răsăriteană, formată din fostele state comuniste.

CAPITOLUL 3 PROGNOZE REFERITOARE LA VIITORUL EUROPEI

Pe măsură ce se extind spre est, Uniunea Europeană și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord se confruntă cu un mediu de securitate aflat în schimbare. Este posibil ca, în UE, cele 10 țări invitate pentru integrare în 2004 și cele 2 candidate pentru 2007 să încheie procesul până în anul 2010.

În concordanță cu existența acestui proces, iată câteva tendințe prognozate pentru viitorul Europei:

- creșterea economică lentă, îmbătrânirea populației și creșterea fluxurilor de imigranți („*relaxarea granițelor*”) vor avea consecințe negative asupra gradului de coeziune socială din țările europene;

- întrucât populațiile țărilor candidate la statutul de membru UE și/sau NATO au așteptări nerealiste în privința beneficiilor ce decurg din integrarea și/sau aderarea la aceste organizații, este posibil ca încercările de acord sau impunere a unor reguli comune celor 27, respectiv 25 de țări aflate în diferite stadii de dezvoltare și cu tradiții diferite, să se confrunte cu o serie de dificultăți;

- războiul împotriva terorismului va fi dus și pe continentul european, chiar dacă în forme mult mai subtile și mai puțin violente, ca răspuns la o posibilă intensificare a acțiunilor teroriste în focarele deja existente;

- Balcanii vor fi în continuare în atenția Europei și a organizațiilor internaționale de securitate ca focar de criză;

- în cazul în care Belarus, Ucraina și Moldova nu vor avea succes în demersul de integrare în UE/aderare la NATO, deși sunt sprijinite de unele state europene, precum Polonia, ele se vor îndepărta de Uniune și de Alianță, simțind efectele adverse de natură economică, psiho-socială și politică ale excluderii. Cele două țări vor fi din ce în ce mai vulnerabile la presiunea economică a Rusiei, existând posibilitatea recăderii în sfera de influență a acesteia;

- includerea statelor baltice în UE și NATO va transforma Kaliningrad-ul într-o enclavă UE/NATO, ceea ce, conform unor analiști occidentali și ruși, ar putea remilitariza zona (se vorbește chiar despre posibilitatea plasării aici a armamentului nuclear tactic). Rezultatul ar fi înrăutățirea relațiilor dintre Rusia și Occident;

- conflictele, în Europa, nu vor dispărea pur și simplu, ci perioada de rezolvare a acestora va crește, pacea continentului bazându-se într-o mai mare măsură pe instrumentele politice și juridice, decât pe cele militare;

- s-ar putea crea o situație specială privind starea independenței și suveranității statelor europene odată cu construcția unei Europe Unite, ce constituie încă o problemă majoră, fără răspunsuri certe la ora actuală;

- disensiunile UE-SUA, normale într-o lume democratică, ar putea conduce la crearea unei „prăpăstii” între „Vechea Europă” și „Noua Europă” ce ar întârzia procesul de unificare europeană. Principalele motive ce sprijină această afirmație au la bază: interesele economice diferite dintre UE și SUA; dependența sporită, în special a UE, față de petrolul din Orientul Mijlociu și Apropiat; cultura strategică diferită, UE fiind adepta soluționării crizelor mai degrabă pe cale diplomatică, cu ajutorul instrumentelor politice și juridice, decât pe cale militară.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări de specialitate:

- Achcar, Gilbert, Noul Război Rece. Lumea după Kosovo, Ed. Corint, București, 2002
- Buzan, Barry, Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece, Ed. Cartier, Chișinău, 2000
- Calvocoressi, Peter, Politica mondială după 1945, Ed. ALFFA, București, 2000
- Cernencu, Mihai, The Conflicts of Southeast Europe, Conflict Studies Research Center (CSRC), 2001
- Clark, Wesley, Waging Modern War, New York: Public Affairs, 2001
- David, Aurel, Națiunea. Între "starea de securitate" și "criza politico-militară", Ed. Licorna, București, 2000
- Dick, C. J., The Future of Conflict: Looking Out To 2020, CSRC, 2003
- Dufour, Jean-Louis, Crizele internaționale. De la Beijing (1900) la Kosovo (1990), Ed. Corint, București, 2002
- Herd, Graeme P., Variable Geometry & Dual Enlargement: From the Baltic Sea to the Black Sea, CSRC, 2003
- Prevelakis, Georgios, Balcanii. Cultură și geopolitică, Ed. Corint, București, 2001
- Command and Control Research Program, Lessons from Bosnia, National Defense University, SUA, 2000
- Command and Control Research Program, Lessons from Kosovo: KFOR Experience, National Defence University, SUA, 2002

Articole și comunicări științifice:

- Assenova, Margarita, Mixed Signals in Eastern Europe, în „Washington Times” nr. 12/2002, pp. 26-31
- Bath, Judy; Dov Lynch; Antonio Missiroli; Martin Ortega și Dimitrios Traintaphyllon, Partners and Neighbours: a CFSP for a Wider Europe, Chaillot Paper 64, 2003
- Cetron, Marvin J. și Owen Davies, National Stability. Predictions for National Security, în „The Futurist”, ianuarie-februarie 2003, pp. 23-32
- Ioan, Sorin, Caracteristici ale mediului de securitate european și balcanic în urma extinderii NATO. Aspecte ale ofertei României la efortul comun al Alianței, în „Integrarea euroatlantică. Priorități post-Praga”, București, Ed. A.I.S.M., 2002, pp. 78-91
- Ries, Charles, Multifaceted and Highly Complex: US-European Relations, în „Hampton Roads International Security Quarterly”, octombrie 2003, pp. 23-33
- Viksnins, George J., New Europe, New Problems: The Case of the Baltic States, în „The National Interest”, Washington, nr. 73/2003, p. 85

Pagini WEB

- www.gov.ro;
- www.nato.int;
- europa.eu.int;
- www.un.org;
- www.osce.org;
- www.stabilitypact.org;
- www.secinet.org;
- www.terrorismanswers.com;
- www.novinite.com;
- www.rand.org;
- www.sipri.org;
- www.crisisweb.org;
- www.politics.guardian.co.uk;
- www.eia.doe.gov.